

1941

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY JAWORNIK POLSKI

1. WSTĘP

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska, polityka ekologiczna państwa ma na celu stworzenie warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska (art. 13). W celu realizacji polityki ekologicznej państwa zarządy województwa, powiatów i gmin sporządzają swoje programy ochrony środowiska uwzględniając w nich cele ekologiczne, priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do osiągnięcia ustalonych celów (art. 14 i 17).

Cele ogólne polityki ekologicznej państwa w sferze racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych oraz jakości środowiska określa II Polityka Ekologiczna Państwa przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13.06.2000 roku. Zgodnie z nią nadrzędną wartością w polityce ekologicznej państwa jest człowiek. Oznacza to, że zdrowie społeczeństwa jako całości, komfort środowiska, w którym żyją i pracują społeczności lokalne oraz życie i zdrowie każdego obywatela są głównym kryterium w realizacji polityki ekologicznej na każdym szczeblu. Dotyczy to więc miejsca pracy i zamieszkania, szczebla lokalnego, regionalnego i krajowego.

Polityka ekologiczna winna się rządzić pewnymi zasadami, a wśród nich wiodącą, czyli zasadą zrównoważonego rozwoju. Podstawowym założeniem zrównoważonego rozwoju jest takie prowadzenie polityki i działań w poszczególnych sektorach gospodarki i życia społecznego, aby zachować zasoby i walory środowiska w stanie zapewniającym trwałe, nie doznające uszczerbku możliwości korzystania z nich zarówno przez obecne jak i przyszłe pokolenia, przy jednoczesnym zachowaniu trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych oraz naturalnej różnorodności biologicznej na poziomie krajobrazowym, ekosystemowym, gatunkowym i genowym. Istotą zasady zrównoważonego rozwoju jest równorzędne traktowanie racji społecznych, ekonomicznych i ekologicznych.

Oprócz zasady zrównoważonego rozwoju przy realizacji polityki ekologicznej winny być brane pod uwagę inne, pomocnicze zasady:

- ☐ zasada przezorności, która przewiduje, że rozwiązywanie pojawiających się problemów powinno następować już wtedy, kiedy pojawia się uzasadnione prawdopodobieństwo, że problem wymaga rozwiązania,
- ☐ zasada wysokiego poziomu ochrony środowiska, która zakłada, że stosowanie prewencji i przezorności powinno być ukierunkowane na wysoki i bezpieczny dla zdrowia ludzkiego poziom ochrony środowiska,
- ☐ zasada integracji polityki ekologicznej z politykami sektorowymi, co w praktyce oznacza uwzględnienie w politykach sektorowych celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi,
- ☐ zasada równego dostępu do środowiska przyrodniczego, a więc potrzeba zaspokajania potrzeb obecnego pokolenia z równoczesnym tworzeniem i utrzymywaniem warunków dla przyszłych pokoleń jako społeczeństw, grup społecznych i jednostek ludzkich w ramach sprawiedliwego dostępu do ograniczonych zasobów

i walorów środowiska oraz równoważenie szans pomiędzy człowiekiem a przyrodą poprzez zapewnienie zdrowego i bezpiecznego funkcjonowania jednostek ludzkich przy zachowaniu trwałości podstawowych procesów przyrodniczych ze stałą ochroną różnorodności biologicznej,

- ☐ zasada regionalizacji oznaczająca między innymi rozszerzenie uprawnień dla samorządu terytorialnego do ustalania regionalnych opłat i wymogów ekologicznych wobec jednostek gospodarczych i regionalizowanie ogólnokrajowych narzędzi polityki ekologicznej,
- ☐ zasada uspołecznienia polityki ekologicznej przez stworzenie instytucjonalnych, prawnych i materialnych warunków do udziału obywateli, grup społecznych i organizacji pozarządowych w procesie kształtowania modelu zrównoważonego rozwoju,
- ☐ zasada „zanieczyszczający płaci”,
- ☐ zasada prewencji, która zakłada, że przeciwdziałanie negatywnym skutkom dla środowiska powinno być podejmowane na etapie planowania i realizacji przedsięwzięć,
- ☐ zasada stosowania najlepszych dostępnych technik,
- ☐ zasada skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej, która ma zastosowanie do wyboru planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych ochrony środowiska.

Generalnie celami polityki ekologicznej w skali kraju w sferze racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych są:

- ☐ racjonalizacja użytkowania wody,
- ☐ zmniejszenie zużycia surowców oraz odpadów z produkcji,
- ☐ zmniejszenie energochłonności gospodarki i wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
- ☐ ochrona gleb,
- ☐ wzbogacanie i racjonalna eksploatacja zasobów leśnych,
- ☐ ochrona zasobów kopalin.

Program ochrony środowiska powinien być także powiązany z dokumentami szczebla wojewódzkiego oraz powiatowego.

Z dokumentów szczebla wojewódzkiego oraz gminy zostały w pierwszym rzędzie uwzględnione:

- ☐ Program Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego.
- ☐ Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2000/2006.
- ☐ Strategia Rozwoju Gminy Jawornik Polski.
- ☐ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jawornik Polski.

W „Programie Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego” wskazano 4 pola strategiczne, to jest:

- ☐ ochronę i poprawę jakości środowiska,
- ☐ racjonalne użytkowanie zasobów środowiska,
- ☐ współpracę transgraniczną,
- ☐ edukację ekologiczną, dostęp do informacji i poszerzanie dialogu społecznego.

2. CHARAKTERYSTYKA GMINY JAWORNIK POLSKI

2.1. PRZESTRZEŃ GOSPODARCZO-SPOŁECZNA GMINY

2.1.1. Stan i struktura ludności

Pod względem liczby mieszkańców Gmina Jawornik Polski zajmuje szóste miejsce w powiecie (traktując łącznie Kańczugę, Przeworsk oraz Sieniawę jako miasto i gminę). W roku 2004 gminę zamieszkuje 4941 osób, a średnia gęstość zaludnienia w gminie wynosi 78 osób/km². To jeden z najniższych wskaźników w powiecie.

Podział administracyjny powiatu przeworskiego (Stan na 31.12.2002 r.)

Gmina/miasto	Ludność	Powierzchnia w km ²	Ludność na 1 km ²
Przeworsk m.	15855	22	721
Adamówka	4218	134	31
Gać	4587	36	128
Jawornik Polski*	4941	63	78
Kańczuga m.	3262	8	429
Kańczuga gm.	9587	97	98
Przeworsk gm.	14344	91	158
Sieniawa m.	2151	7	318
Sieniawa gm.	4708	120	39
Tryńcza	8112	71	115
Zarzeczce	7183	49	146
Razem powiat	78911	698	113

* dane z lipca 2004 r. (Źródło: Urząd Gminy Jawornik Polski)

Źródło: Powszechny Spis Rolny, Urząd Statystyczny Rzeszów 2003

Największe miejscowości gminy to: Manasterz i Hadle Szklarskie, a najmniejsze miejscowości to: Widaczów i Hadle Kańczuckie. Najgęściej zaludnione są wsie: Jawornik Polski, Jawornik Przedmieście i Widaczów, najmniej zaś Hadle Szklarskie i Hadle Kańczuckie.

Średnia gęstość zaludnienia dla poszczególnych miejscowości gminy

Lp.	Sołectwo	Liczba ludności	Powierzchnia w ha	Gęstość zaludnienia
1	Jawornik Polski	1207	848	142
2	Jawornik Przedmieście	667	738	90
3	Widaczów	262	306	86
4	Hadle Kańczuckie	267	457	58
5	Hadle Szklarskie	631	1201	53
6	Hucisko Jawornickie	447	630	71
7	Zagórze	472	729	65
8	Manasterz	988	1379	72
	Razem	4941	6288	78

Źródło: Urząd Gminy Jawornik Polski, lipiec 2004 r.

2.1.2. Mieszkalnictwo

W Gminie Jawornik Polski podstawową formą budownictwa jest budownictwo tradycyjne – jednorodzinne, wolnostojące. W większości są to budynki murowane w dobrym i bardzo dobrym stanie technicznym. Około 20% to budynki stare, drewniane w złym stanie technicznym.

Poniżej przedstawiono zasoby mieszkaniowe gminy ich powierzchnie i mieszkańców. Zasoby mieszkaniowe gminy

zamykają się liczbą 1348 mieszkań, z czego 1317 to budynki typowo mieszkalne. 1302 mieszkania należy do osób fizycznych, 8 stanowi własność gminy, 5 podlega wspólnej własności, a 6 należy do innych podmiotów.

Budynki i znajdujące się w nich mieszkania, powierzchnia użytkowa mieszkań i ludność w mieszkaniach wg rodzaju budynków i rodzaju podmiotów będących właścicielami lub współwłaścicielami budynków.

Wyszczególnienie	Budynki	Mieszkania		Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²		Ludność w mieszkaniach
		Ogółem	W tym zamieszkane stałe	Ogółem	W tym mieszkań zamieszkałych stale	
Ogółem	1317	1348	1345	109870	109726	4904
Budynki mieszkalne stanowiące własność:	1293	1322	1320	108641	108521	4852
Osób fizycznych	1278	1302	1301	107158	107118	4796
Gminy	7	8	7	516	436	20
Skarbu Państwa	-	-	-	60	60	4
Pozostałych podmiotów	5	6	6	516	516	11
Wspólną	2	5	5	391	391	21

Źródło: Powszechny Spis Ludności, Urząd Statystyczny Rzeszów 2003

Gmina jest właścicielem 8 mieszkań komunalnych w Widaczowie, (budynek szkoły podstawowej przeznaczony na cele mieszkaniowe). Mieszkania te wyposażone są w urządzenia wodno-kanalizacyjne.

Gmina wypłaca dodatki mieszkaniowe najbardziej potrzebującym i tak w roku 2002 wydała 4 decyzje w tej sprawie, a w roku 2003 – 2 decyzje.

2.1.3. Działalność gospodarcza

Rynek pracy

Strona podażowa rynku pracy na terenie Gminy Jawornik Polski jest rozwinięta w stopniu bardzo dobrym. Wg stanu na koniec 2002 roku osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 53,8% ogółu mieszkańców. Na terenie Gminy pracowało jednak tylko 236 osób, w tym 143 kobiety. Pozostali pracujący mieszkańcy Gminy znajdują zatrudnienie poza jej terenem. Dane te nie obejmują jednak rolnictwa indywidualnego oraz podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, co w przypadku Gminy Jawornik Polski ma istotne znaczenie.

Według danych Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 2002 liczba pracujących mieszkańców gminy wynosiła 1628 osób. Osoby klasyfikowane jako aktywni zawodowo (pracujący oraz bezrobotni) stanowiły grupę liczącą 2018 osób. Wśród tej grupy najwięcej osób (1894) legitymowało się wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym, następną pod względem liczebności grupą były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 1011 osób, osób z wykształceniem średnim i policealnym było 843, natomiast

z wykształceniem wyższym - 148. Wskaźnik zatrudnienia, tj. udział pracujących w ogólnej liczbie ludności na terenie Gminy wyniósł 42,8%, natomiast wśród osób w wieku produkcyjnym wynosi 53,2%.

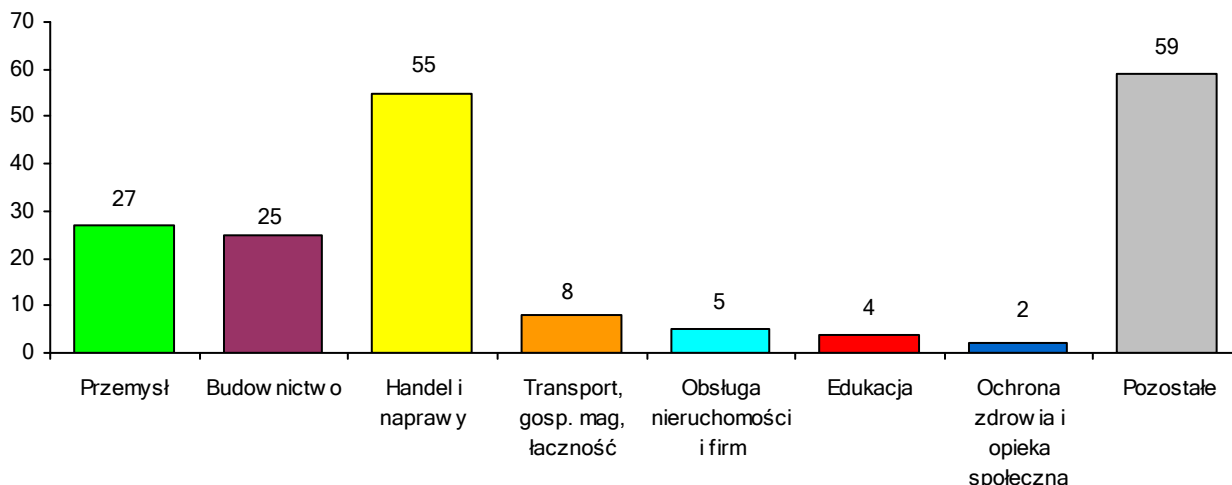
Wśród podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Jawornik Polski największe znaczenie dla lokalnego rynku pracy mają:

- GS "Samopomoc Chłopska", Jawornik Polski;
- Spółdzielnia Pracy „Metalsprzet” – Zakład w Jaworniku Polskim;
- Zakład Stolarski Spółka z o.o.

Pozarolnicza działalność gospodarcza

Gmina Jawornik Polski na tle powiatu przeworskiego charakteryzuje się niewielką liczbą podmiotów gospodarczych. Według stanu na koniec grudnia 2002 roku na terenie Gminy działalność prowadziło 158 podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON, w tym 149 działało w sektorze prywatnym, natomiast 9 w sektorze publicznym, będąc własnością samorządu terytorialnego. Wśród działających na terenie Gminy podmiotów najwięcej jest zakładów osób fizycznych, których w końcu 2002 roku działało 126. Strukturę branż, w których działają podmioty prowadzące działalność na terenie Gminy Jawornik Polski przedstawia poniższy wykres.

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON działające na terenie Gminy Jawornik Polski według wybranych sekcji (Stan w dniu 31 XII 2002 r.)

Źródło: Na podstawie danych Urząd Statystyczny Rzeszów

Do najważniejszych podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy należą:

- Spółdzielnia Pracy „Metalsprzet” - Zakład w Jaworniku Polskim,
- Zakład Stolarski Spółka z o.o.,
- GS „Samopomoc Chłopska”, Jawornik Polski.

Działalność handlowa na terenie Gminy prowadzona jest w 34 sklepach o łącznej powierzchni handlowej 1689 m². W handlu jest zatrudnionych 46 osób. Na terenie Gminy brak jest stacji paliw.

Liczba noworejestrowanych podmiotów gospodarczych w ewidencji działalności gospodarczej Gminy Jawornik Polski.

Sołectwo / wieś	Lata				
	1999	2000	2001	2002	2003
Jawornik Polski	1	1	4	2	1
Jawornik Przedmieście	2	3	8	2	8
Hadle Szklarskie	2	0	1	1	3
Hadle Kańczuckie	0	0	2	0	0
Widaczów	1	0	1	0	0
Hucisko Jawornickie	1	4	0	0	2
Zagórze	0	2	4	1	3
Manasterz	1	2	1	2	1
Razem	8	12	21	8	18

Źródło: UG Jawornik Polski

Dynamika zmian liczby noworejestrowanych podmiotów w gminnej ewidencji wykazuje tendencję rosnącą. W latach 1999-2003 największy wzrost liczby osób, które rozpoczęły działalność gospodarczą nastąpił w roku 2001. Wzrost ten wynikał jednak przede wszystkim z obowiązujących przepisów, które obligowały przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą jako wspólnicy spółek cywilnych do wyrejestrowania działalności gospodarczej spółek i indywidualnego zarejestrowania każdego ze wspólników.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat na terenie Gminy Jawornik Polski najwięcej podmiotów rozpoczęło działalność w Jaworniku Przedmieście, natomiast najmniej w Hadlach Kańczuckich i Widaczowie.

Kierunki rozwoju przedsiębiorczości na terenie Gminy Jawornik Polski nie odbiegają od ogólnych tendencji występujących w całym województwie podkarpackim.

Szczególnie w ostatnim okresie wzrasta liczba osób, które są zmuszone do rezygnacji z prowadzenia działalności gospodarczej. Najczęstszą tego przyczyną są wysokie koszty prowadzenia działalności (w tym m.in. składki na ubezpieczenie społeczne), wysoka konkurencja i brak rynku zbytu, trudności w pozyskaniu środków finansowych na inwestycje a także brak fachowego doradztwa. Zmianę w tej sytuacji można upatrywać we wdrażanych obecnie programach dotacji finansowanych z funduszy strukturalnych UE przewidzianych dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, jak również dla mikroprzedsiębiorstw.

Infrastruktura otoczenia biznesowego na terenie Gminy Jawornik Polski rozwinięta jest w stopniu bardzo słabym. Na terenie Gminy działa jedynie Bank Spółdzielczy, prowadzący obsługę finansowo-kredytową podmiotów gospodarczych i osób fizycznych.

2.1.4 Rolnictwo

Gmina Jawornik Polski jest gminą typowo rolniczą, w której rolnictwo stanowi najważniejszą gałąź lokalnej gospodarki. Rolnictwo jest źródłem utrzymania większości mieszkańców. O rolniczym charakterze Gminy Jawornik Polski świadczy obszar użytków rolnych, które zajmują 68,6% powierzchni Gminy.

Na terenie Gminy działalność prowadzi 1454 gospodarstwa rolne. Ich całkowita powierzchnia wynosi 3984 ha, w tym 3442 ha stanowią użytki rolne. Gospodarstwa rolne w Gminie Jawornik Polski, podobnie jak na całym Podkarpaciu charakteryzują się dużym stopniem rozdrobnienia. Strukturę obszarową gospodarstw rolnych w Gminie Jawornik Polski i w powiecie przeworskim prezentują poniższe tabele.

Charakterystyka gospodarstw rolnych w Gminie Jawornik Polski

Grupy obszarowe	Liczba gospodarstw	Powierzchnia w ha		
		ogólna	użytków rolnych	lasów i gruntów leśnych
Ogółem	1454	3984	3442	303
Do 1 ha	391	207	162	13
1- 5 ha	952	2874	2478	219
5-10 ha	98	682	616	43
10 ha i więcej	13	220	185	28

Źródło: „Podstawowe informacje ze Spisów Powszechnych. Gmina Jawornik Polski”. Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2003

Gospodarstwa rolne w Gminie Jawornik Polski według grup obszarowych* w 2002 r.

Ogółem	O powierzchni użytków rolnych						
	do 1 ha	powyżej 1 ha					
		razem	1,01-1,99	2-2,99	3-4,99	5-9,99	10 i więcej
1454	391	1063	326	302	324	98	13

* Stan w dniu 20 V, Dane Powszechnego Spisu Rolnego; według siedziby gospodarstwa

Źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie

Wśród gospodarstw rolnych (o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych), działających na terenie Gminy Jawornik Polski najwięcej jest gospodarstw użytkujących do 2 ha. Gospodarstwa te stanowią blisko 31% gospodarstw. Łącznie gospodarstwa do 5 ha stanowią blisko 90%, natomiast gospodarstwa o powierzchni powyżej 10 ha stanowią niewiele ponad 1%. Gospodarstw dużych na terenie Gminy Jawornik Polski jest 13.

Gospodarstwa rolne położone na terenie Gminy Jawornik Polski pod względem przeciętnej powierzchni użytków rolnych należą do czołówki na tle gmin powiatu. Przeciętna powierzchnia UR w gospodarstwach na terenie Gminy wynosi 2,37 ha i jest równa średniej dla województwa podkarpackiego. Większą przeciętną powierzchnią UR w powiecie przeworskim charakteryzują się tylko gospodarstwa rolne w gminie Adamówka (5,54 ha), Sieniawa (4,24 ha) oraz w gminie Gać (2,61 ha). Dla porównania przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych dla całego powiatu przeworskiego kształtuje się na poziomie 2,48 ha.

Klimat Gminy Jawornik Polski, typowy dla Pogórza Karpackiego, jest odpowiedni do uprawy zbóż, ziemniaków,

buraków oraz niektórych gatunków późnych warzyw, jak kapusta, fasola, groch, marchew i pietruszka. Ze względu na niski poziom skażenia środowiska naturalnego Gmina posiada także bardzo dobre warunki do rozwoju produkcji ekologicznej.

Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych na terenie Gminy Jawornik Polski wynosi 1192 ha. W produkcji roślinnej na terenie Gminy zdecydowanie dominuje uprawa zbóż (blisko 70% powierzchni upraw), w tym przede wszystkim pszenicy, owsa i żyta. Kolejne znaczące miejsca w strukturze zasiewów zajmują ziemniaki oraz uprawy pastewne.

Panujące w zachodniej części Gminy Jawornik Polski warunki naturalne (górzysta konfiguracja terenu umożliwiające wypas zwierząt) sprzyjają hodowli krów, owiec i koni. We wschodniej części dominuje chów trzody chlewnej. Najliczniejsze jest поголовье trzody chlewnej, bydła oraz koni. Stan поголовья zwierząt gospodarskich w gospodarstwach na terenie Gminy przedstawia poniższa tabela:

Zwierzęta gospodarskie w gospodarstwach rolnych w Gminie Jawornik Polski

Wyszczególnienie	Liczba sztuk
Bydło	700
Trzoda chlewna	1049
Owce	30
Kozy	120
Konie	215
Króliki	758
Pnie pszczele	244
Drób	25063

Źródło: „Podstawowe informacje ze Spisów Powszechnych. Gmina Jawornik Polski”.
Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2003

2.1.5. Szkolnictwo, oświata i wychowanie.

Na terenie Gminy Jawornik Polski funkcjonują następujące typy obiektów oświatowych:

- 2 przedszkola: w Manasterzu i Jaworniku Polskim, 4 oddziały „0” przy każdej szkole podstawowej,
- 2 gimnazja: w Manasterzu i Jaworniku Polskim,
- 4 szkoły podstawowe w Manasterzu, Jaworniku Polskim, Hadlach Szklarskich i Hucisku Jawornickim.

Struktura szkolnictwa podst., gimnazjów i przedszkoli w Gminie Jawornik Polski w roku szkolnym 2002/2003

Lokalizacja szkoły	Stopień organizacji	Liczba uczniów	Liczba nauczycieli
Jawornik Polski	Przedszkole, Szkoła Podstawowa, Gimnazjum	442	34
Hadle Szklarskie	Szkoła Podstawowa	28	2
Manasterz	Przedszkole, Szkoła Podstawowa, Gimnazjum	219	19
Hucisko Jawornickie	Szkoła Podstawowa	21	2

Źródło: Urząd Gminy Jawornik Polski

Bazę szkolną stanowią 53 pomieszczenia do nauki i 39 oddziałów. W roku szkolnym 2002/2003 do wszystkich placówek szkolnych i przedszkolnych uczęszczało 710 uczniów.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne zlokalizowane jest poza terenem gminy. W zakresie kształcenia zawodowego i średniego młodzież korzysta z placówek przede wszystkim w Dynowie, Kańczudzie, Przeworsku i Rzeszowie. Dobra jakość połączeń komunikacyjnych nie stanowi bariery dla młodzieży, która chce kontynuować naukę poza terenem gminy. W zakresie szkolnictwa wyższego potrzeby zabezpieczają najbliższe duże ośrodki akademickie w Rzeszowie, Przemyślu, Lublinie i Krakowie, gdzie absolwenci szkół średnich mogą kontynuować naukę na studiach dziennych i zaocznych.

2.1.6. Ochrona zdrowia

Służba zdrowia, zarówno placówki jak i personel w Gminie Jawornik Polski zabezpieczają podstawową opiekę medyczną mieszkańcom. W gminie funkcjonują 3 ośrodki zdrowia w Jaworniku Polskim, Hucisku Jawornickim i Hadlach Szklarskich, w których pracuje trzech lekarzy, w tym jeden lekarz stomatolog oraz osiem pielęgniarek.

Ze specjalistycznej opieki medycznej mieszkańcy muszą korzystać z okolicznych miejscowości. Najbliższy szpital i punkt pogotowia ratunkowego znajduje się w Przeworsku,

oddalonym od gminy o 30 km. Szpitale drugiego stopnia referencyjności funkcjonują w stolicy województwa podkarpackiego – Rzeszowie. Na terenie Gminy Jawornik Polski zlokalizowana jest jedna apteka.

2.1.7. Komunikacja

Na terenie Gminy Jawornik Polski są trzy kategorie dróg – drogi wojewódzkie, drogi powiatowe i drogi gminne (w tym dojazdy do pól). Podobnie jak w większości gmin województwa podkarpackiego sieć dróg jest rozwinięta dobrze, ich jakość techniczna jest jednak bardzo niska. Wiele dróg powiatowych wymaga kompleksowych remontów i wymiany nawierzchni. Brak środków finansowych pozwala jedynie na bieżące naprawy. Drogi gminne – drogi transportu rolnego i drogi dojazdowe do pól są wąskie, co uniemożliwia przejazd cięższym sprzętem rolniczym. Brak drożności dróg spowodowany jest przede wszystkim złym stanem technicznym nawierzchni i obiektów mostowych oraz brakiem parametrów technicznych na niektórych odcinkach sieci. Wykształcone w długim okresie czasu układy osadnicze i kierunki ciążenia komunikacyjnych zdeterminowały kształt i kierunki rozbudowy sieci komunikacyjnej. Wzrastający ruch na drodze wojewódzkiej przebiegającej przez obszar gminy spowoduje, że układ dróg będzie wymagał w okresie kilku lat intensywnej modernizacji i rozbudowy.

Układ komunikacyjny drogowy obejmuje następującą sieć dróg:

ulepszonej) - droga prowadząca głównie ruch gospodarczy i okresowo turystyczny.

<p>1. droga wojewódzka (14,4 km)
Nr 835 relacji Lublin - Biłgoraj – Sieniawa – Przeworsk - Grabownica Starzeńska (dł. 14,300 o nawierzchni twardej</p> | <p>2. drogi powiatowe (26,8 km)
• nawierzchni twardej ulepszonej – 11,22 km
• nawierzchni twardej nie ulepszonej – 15,89 km</p> |
|--|---|

Sieć dróg powiatowych w Gminie Jawornik Polski

Numer i nazwa drogi	Długość w km	Nawierzchnia ulepszona w km	Nawierzchnia nie ulepszona w km
138 Manasterz do stacji PKP	0,290	0,06	0,23
139 Manasterz – Rzeki	1,810	1,60	0,21
140 Hadle Szklarskie – Tarnawka	4,262	1,36	2,89
141 Hadle Szklarskie – Jawornik Polski	2,825	0,15	2,67
142 Jawornik Polski – Dylągówka	2,620	2,62	-
143 Jawornik Polski – Jawornik Przedm.	1,150	-	1,15
144 Jawornik Polski – Zapady	2,400	0,35	2,05
145 Widaczów – Świebodna	6,830	0,13	6,69
147 Zagórze – Hucisko Jawornickie	4,644	4,64	-
Razem	26,831	11,22	15,89

Źródło: Urząd Gminy Jawornik Polski

3. drogi gminne (68,025 km)
- nawierzchni twardej ulepszonej – 11,210 km,
 - nawierzchni twardej nie ulepszonej – 56,130 km,
 - nawierzchni gruntowej 0,685 km.

Sieć dróg gminnych w Gminie Jawornik Polski

Numer drogi	Nazwa
0 10601 R	Manasterz - Rzeki - Husów
0 10602 R	Mansterz - Rzeki - Tarnawka
0 10603 R	Manasterz - Nieważka - Rzeki
0 10604 R	Manasterz - od drogi krajowej - Nieważka
0 10605 R	Manasterz od drogi krajowej - Cygany
0 10606 R	Manasterz - Sobiło - Mijów
0 10606 R	Manasterz - Nieważka - Oblasek - Mijów
0 10608 R	Zagórze - magazyny GS - Medynia
0 10609 R	Manasterz - Przyboś - Dział - Rzeki
0 10610 R	Hadle Kańczuckie - Hawro - Rybne
0 10611 R	Zagórze - Dział - Wólka
0 10612 R	Zagórze - droga główna - Dział
0 10613 R	Hadle Kańczuckie - Szkoła - Dział
0 10614 R	Hadle Szklarskie - PKS - Poddęby - Jamrozy
0 10615 R	Hadle Kańczuckie - Mleczarnia - Pastwiska
0 10616 R	Hadle Szklarskie - Hadle Kańczuckie
0 10617 R	Hadle Szklarskie - Garbnik - Dział
0 10618 R	Hadle Szklarskie - Osrodek MSW - Górny K.
0 10619 R	Widaczów - Cieślakówka - Dział
0 10620 R	Hadle Szklarskie - PKS - Widaczów
0 10621 R	Widaczów - Dział - Wólka - Hucisko
0 10622 R	Jawornik Polski- Grabnik- Zabaré - Bazary
0 10623 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Dział - Łazy
0 10624 R	Jawornik Polski - Rynek- Zakościół - PKP
0 10625 R	Jawornik- Polski - Zapady - Rzeki

0 10626 R	Jawornik Polski - Zapady - Słotwina
0 10627 R	Jawornik Polski - Słotwina - Dział
0 10628 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Łąka
0 10628 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Kowale - Dołki
0 10629 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Zapady
0 10630 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Dział
0 10631 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Podlas
0 10631 R	Jawornik Polski - Pasterniki - Zadział - Laskówka
0 10632 R	Hucisko Jaworznickie - cmentarz - Wołcze
0 10633 R	Hucisko Jaworznickie - Burki - Drochobyczka
0 10634 R	Hucisko Jaworznickie - szkoła - Osiedły
0 10635 R	Hucisko Jaworznickie - Turzy Potok - Hucisko
0 10636 R	Hucisko Jaworznickie - Widne - Turza Góra

Źródło: Urząd Gminy Jawornik Polski

Gęstość dróg powiatowych na terenie gminy wynosi ok. 42,5 km/100 km² i jest wyższa od średniej w woj. podkarpackim (37 km/100 km²), natomiast sieć gminnych wynosi 108 km/100 km² (w woj. 41 km/100 km²). Gęstość dróg gminnych jest wystarczająca do prawidłowej obsługi komunikacyjnej gminy, odczuwalny jest jedynie brak płynnych powiązań drogowych o charakterze powiatowym z sąsiednimi gminami, a mianowicie z miejscowością Grzegorzówka (gm. Hyżne) oraz Husowem (gm. Markowa). Drogi powiatowe Nr 138,143,144 ze względu na lokalne znaczenie służące miejscowym potrzebom wymagają weryfikacji z możliwością obniżenia ich kategorii do rangi gminnej.

Planowany na rzece Mlecza zbiornik retencyjny „Kańczuga” spowoduje konieczność przełożenia linii kolejowej, pod którą należy zabezpieczyć rezerwę terenową, natomiast wzrastający systematycznie ruch na drodze wojewódzkiej i na drogach powiatowych wymusza konieczność modernizacji ich nawierzchni.

Komunikacja zbiorowa

Obszar gminy obsługuje komunikacja autobusowa PKS oraz linia prywatna Jawornik Polski - Rzeszów. Gmina posiada dobry system przewozów zbiorowych i dość dobre połączenia komunikacyjne z Rzeszowem i Przeworskiem.

Sieć kolejowa

Przez teren gminy przebiegają wąskotorowe linie kolejowe przewozu pasażerskiego i towarowego. Gmina

połączona jest z Przeworskiem linią zabytkowej kolejki wąskotorowej, która służy obecnie głównie przewozom turystycznym - krajoznawczym.

2.2. SYSTEMY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I GOSPODARKI KOMUNALNEJ.

2.2.1. Zaopatrzenie gminy w wodę.

Teren gminy zasilany jest w wodę z trzech systemów wodociągowych:

1. wodociągu lokalnego zasilanego z dwóch studni wierconych o wydajnościach $Q_1 = 1,10 \text{ m}^3/\text{h}$ oraz $Q_2 = 1,30 \text{ m}^3/\text{h}$) woda z tych studni jest podawana do stacji uzdatniania wody „Grabnik”, a następnie do sieci wodociągowej o dł. 4 km,
2. lokalnego wodociągu zasilanego z ujęcia „Leszczyny” o wydajności $Q = 3,50 \text{ m}^3/\text{h}$ oraz z sieci wodociągowej o dł. ok. 6 km,
3. wodociągów grawitacyjnych o nieznanach lokalizacjach ujęć źródłanych, przebiegach oraz średnicach sieci wodociągowej (cechujące się zmienną sezonową wydajnością ujęć i brakiem stref ochrony sanitarnej).

Na terenie gminy znajdują się również baseny przeciwpożarowe, ze względu na ograniczony zasób wody z wodociągów zapewniający dostateczną ilość wody do gaszenia pożarów.

Wodociągi Gminy Jawornik Polski (wybrane wskaźniki)

Wyszczególnienie	2002 r.
Sieć wodociągowa rozdzielcza (w km) (bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów)	9,7
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z połączeniami prowadzącymi do budynków zbiorowego zamieszkania) - wodociągowe	216
Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych (w ciągu roku) - w dm ³	19
- na 1 mieszkańca w m ³	3,9

Źródło: Rocznik Statystyczny woj. podkarpackiego 2003

2.2.2. Odprowadzanie oraz oczyszczanie ścieków sanitarnych.

Problem odpadów komunalnych zarówno ciekłych (ścieki komunalne) jak i stałych nie jest na terenie gminy kompleksowo rozwiązany. Większość wsi nie uregulowała problemu odprowadzania i oczyszczania ścieków. Na terenie gminy jedynie w miejscowości Jawornik Polski znajduje się oczyszczalnia ścieków mechaniczno -biologiczna o RLM = 1500 i przepustowości Q_{sr} = 265 m³/d (Q_{max} = 333 m³/d), natomiast nie ma zakładu komunalnego. Istnieją dwa ujęcia wody zlokalizowane w miejscowości Jawornik Polski. Tylko miejscowość Zagórze zaopatrywana jest przez Zakład Komunalny

Kanalizacja Gminy Jawornik Polski (wybrane wskaźniki)

Wyszczególnienie	2002 r.
Sieć kanalizacyjna (w km) (bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów)	4,7
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z połączeniami prowadzącymi do budynków zbiorowego zamieszkania) - kanalizacyjne	106

Źródło: Rocznik Statystyczny woj. podkarpackiego 2003

Inwestycje w infrastrukturę wodociągowo - kanalizacyjną są przez gminę stale prowadzone, docelowo przewidziane jest zaopatrzenie w wodę i system odprowadzania ścieków w całej gminie. W najbliższych latach planowana jest dalsza budowa linii kanalizacyjnej w Jaworniku Polskim oraz budowa oczyszczalni przy szkole w Manasterzu. W miarę ukończenia rozpoczętych zadań inwestycyjnych do budowy oczyszczalni i linii kanalizacyjnych przystępować będą pozostałe wsie.

Planuje się również regulację istniejących cieków wodnych oraz modernizację i rozbudowę zbiorników retencyjnych i stawów. Zwiększenie retencji wodnej na terenie gminy zakłada się w sposób naturalny poprzez między innymi zwiększenie lesistości, jak również w sposób sztuczny poprzez rezerwację terenu pod nowe zbiorniki retencyjne.

2.2.3. Ciepłownictwo

Na obszarze gminy nie ma dużych wolnostojących obiektów gospodarki ciepłowniczej. Budynki użyteczności publicznej w przeważającej części ogrzewane są energią cieplną z kotłowni zasilanych paliwem gazowym i węglowym, m.in.:

- kotłownie gazowe posiadają: Urząd Gminy w Jaworniku Polskim, SZP i Gimnazjum w Jaworniku Polskim, SZP i Gimnazjum w Manasterzu, SZP w Hadlach Szklarskich, Ośrodek Zdrowia w Jaworniku Polskim,
- kotłownię węglową posiada: Spółdzielnia Pracy „Metalsprzet” w Jaworniku Polskim.

Budownictwo jednorodzinne ogrzewane jest z kotłowni indywidualnych zasilanych paliwem gazowym lub węglowym oraz piecami węglowymi. Na terenie gminy nie występują urządzenia wykorzystujące potencjał energii odnawialnych. Całość działań w zakresie wytwarzania i dystrybucji energii cieplnej na terenie gminy zmierzać będzie do poprawy stanu środowiska oraz zmniejszania kosztów wytwarzania energii cieplnej. Gmina posiada możliwości wykorzystania zasobów energii ekologicznie czystej, opartej o odnawialne źródła, dlatego też należy rozważyć możliwość wykorzystania energii cieplnej i elektrycznej ze źródeł alternatywnych (dotyczy to głównie pozyskiwania ciepła z biomasy) z zasobów wód geotermalnych, ze źródeł niskotemperaturowych, z energii promieniowania słonecznego oraz z energii wiatru.

w Kańczudze. Udział mieszkańców korzystających z usług kanalizacyjnych w ogólnej liczbie mieszkańców gminy wynosi 10%.

W chwili obecnej trzy miejscowości w Gminie: Jawornik Polski, Jawornik Przedmieście i Zagórz - są częściowo podłączone do sieci kanalizacyjnej. Łącznie dostęp do sieci wodociągowej posiada 247 gospodarstw domowych. Ogólna długość sieci kanalizacyjnej - 7,5 km (108 gospodarstw domowych korzystających z sieci kanalizacyjnej).

2.2.4. Gazownictwo

Do sieci gazowej podłączone są wszystkie miejscowości w gminie, zgazyfikowane gazem ziemnym GZ-50 z sieci krajowej. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokoprężny □ 125/100 mm o ciśnieniu nominalnym CN 4,0 hPa, relacji Kopalnia Gazu Husów - SRP Siedlecza - SSRP Bachórz. Dla tego gazociągu obowiązują podstawowe odległości od obiektów terenowych, które określają przepisy techniczne (min. 15 max 35 m). Nie ma ograniczeń w liczbie przyłączy.

Głównym źródłem zasilania jest stacja redukcyjno-pomiarowa „Siedlecza” i wychodzący z niej gazociąg średnioprężny □ 80 mm. Od strony południowo-wschodniej gmina zasilana jest gazociągiem średnioprężnym □ 80 mm ze stacji redukcyjno-pomiarowej „Bachórz”. Sieć gazowa usytuowana po wschodniej stronie gminy łączy się z siecią średnioprężną w Gminie Kańczuga, zasilaną ze stacji redukcyjno-pomiarowej „Przeworsk - Poniatowskiego”.

Aktualnie z gazu ziemnego korzysta ok. 72% mieszkańców., wg. specyfikacji:

- Jawornik Polski - 85%,
- Jawornik Przedmieście - 70%,
- Widaczów - 87%,
- Hadle Szklarskie - 85%,
- Hadle Kańczuckie - 62%,
- Zagórze - 62%,
- Manasterz - 69%,
- Hucisko Jaownickie - 67%.

Sieć gazowa wybudowana w latach 90-tych jest w dobrym stanie technicznym, a jej parametry techniczne zapewniają możliwość podłączenia kolejnych użytkowników z terenu gminy, dlatego też planuje się rozbudowę sieci gazowej dla potrzeb nowych odbiorców (w szczególności na terenach rozwoju usług komercyjnych i rozwoju aktywności gospodarczej, a także rozwoju usług związanych z turystyką i rekreacją oraz nowej zabudowy mieszkalnej).

2.2.5. Elektroenergetyka

Istniejący stan systemu energetycznego w Gminie Jawornik Polski zabezpiecza aktualne potrzeby w zakresie zaopatrzenia mieszkańców w energię elektryczną. Wymaga on jednak ciągłej rozbudowy i modernizacji.

Podstawowe parametry GPZ-ów, z których zasilany jest układ rozdzielczy gminy przedstawia się następująco:

	Napięcie	Moc transformatorów
GPZ Dynów	10/15 kV	16+16 MVA
GPZ Przeworsk	110/15 kV	25+25 MVA

Odbiorcy i zużycie energii elektrycznej w Gminie Jawornik Polski

Wyszczególnienie	2003
Liczba odbiorców ogółem, w tym:	1844
- gospodarstwa domowe	1690
- przemysł	154
Zużycie ogółem w kWh, w tym:	2 914 214
- gospodarstwa domowe	2 164 766
- przemysł	749 448
Zużycie energii na 1 odbiorcę ogółem w kWh:	1580
Zużycie energii w gospodarstwach domowych na 1 odbiorcę w kWh:	1281
Zużycie energii na 1 mieszkańca* w kWh	589

* jako ilość mieszkańców przyjęto 4944

Źródło: Urząd Gminy

Z oceny stanu ilościowego, kondycji sieci gminnej i stopnia zabezpieczenia potrzeb mieszkańców wynika, że konieczna jest częściowa reelektryfikacja wsi (Hadle Szklarskie, Hadle Kańczuckie, Manasterz), czyli odtworzenie elementów układu oraz jego rozbudowa. Proces ten jest już w trakcie realizacji. W gminie zaobserwowano występowanie zjawiska tzw. „złego napięcia”, co może powodować normatywny spadek napięcia w sieciach (dla linii średniego napięcia poniżej 8%, dla niskiego napięcia – poniżej 5%). Rozwój systemów energetycznych, zaopatrujących gminę powinien iść w kierunku zapewnienia maksymalnej pewności zasilania i odpowiadającej standardom jakości dostarczanej energii.

2.2.6. Gospodarka odpadami

Na terenie gminy od 1989 roku istnieje składowisko odpadów w miejscowości Jawornik Polski. Składowisko utworzono w miejscu istniejącego „dzikiego wysypiska śmieci”. Podłożem składowiska są gliny i ły, a poniżej wykonana jest studzienka kontrolna w celu monitoringu wód odciekowych, drenaż, studzienki odgazowujące, rowy opaskowe. Na składowisko przyjmowane są odpady z terenu całej gminy. Składowisko ma pojemność 24 000 m³, pow. 0,60 ha i jest wypełnione w ok. 50%, na które rocznie odwozi się ok. 1000 m³ odpadów od mieszkańców gminy.

Na terenie gminy nie funkcjonuje zorganizowany system gospodarki odpadami. Brak jest systemu gromadzenia i wywożenia odpadów. Jedynie w centralnych punktach gminy rozstawione są pojemniki 200 l na odpady. Wprawdzie gmina likwiduje i neutralizuje dzikie wysypiska śmieci, jednak taka doraźna polityka nie wystarcza, aby w pełni uregulować problem prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami na terenie gminy. Celem ogólnym długookresowym będzie więc zminimalizowanie ilości użytkowanych odpadów komunalnych oraz wdrożenie nowoczesnych systemów odzysku i unieszkodliwiania.

2.3. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE GMINY.

2.3.1. Budowa geologiczna i rzeźba terenu.

Terren gminy leży w brzeżnej strefie sinusoidy przemyskiej – fliszowych Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Podstawowym elementem budowy geologicznej są pofałdowane warstwy inoceramowe górnokredowe (łupki i piaskowce) przedzielone warstwami trzeciorzędowymi (zbudowanymi najczęściej z łupków pstrych, z łupków menilitowych i krośnieńskich). Są to warstwy fliszowe wykazujące małą odporność na wietrzenie chemiczne i mechaniczne. W stropowej warstwie skał występują liczne spękania wielokierunkowe. Przebieg warstw zbliżony jest do kierunku NE-SW, upady ich są strome, starsze podłoże występuje na na głębokości 2-5 m p.p.m. Bezpośrednio na skałach występują ich wietrzelniny z piaskowca w postaci rumoszu, z łupków w postaci glin i łów. Wietrzelniny przykryte są utworami czwartorzędowymi reprezentowanymi przez:

plejstocenijskie utwory zboczowe – wykształcone w zależności od podłoża w postaci glin pylastych, piaszczystych i pyłów. Są to grunty średnioślone.

wały i żwirny rzeczne – występujące w dolinach rzeki Mleczki i jej dopływów, wykształcone (w stropie) w postaci glin pylastych, piaszczystych i zwięzłych z domieszką części organicznych, przykrywają serię piaszczysto-żwirową zalegającą bezpośrednio na fliszu. Miąższość tych utworów jest zróżnicowana. Są to grunty słabonoślone.

utwory kolowialne – występujące w obrębie obszarów objętych ruchami masowymi, są to przemieszczane przez procesy osuwiskowe osady zboczowe charakteryzujące się konsystencją plastyczną i predyspozycją do dalszych przemieszczeń. Są to grunty słabonoślone.

Rzeźba terenu gminy charakteryzuje się znacznym urozmaicheniem, średnie wysokości wynoszą 220-446 m n.p.m. Gmina leży w obrębie Pogórza Synowskiego jest to obszar wierzchowiny trzeciorzędowej tworzącej falistą powierzchnię kopulastych wzniesień obniżających się stokami ku dolinom. W obszarze tym występują następujące formy rzeźby:

Zrównania wierzchowinowe występują w szczytowych partiach, są to spłaszczenia łagodnie nachylone w kierunku dolin i spadkach nie przekraczających 8%.

Stoki, nachylenia ich są zróżnicowane. W obrębie mocno nachylonych stoków występują osuwiska i złaziska pokryw zwietrzelinowych, zajmujące dość dużą powierzchnię.

Dolina rzeki Mleccki – stanowi wyraźną, dominującą formę dolinną szerokości 50-200 m o niewielkim nachyleniu, płaskim dnie i zboczach o bardzo zróżnicowanym profilu. Boczne dopływy Mleccki rozcinają wierzchowinę tworząc sieć dolin o różnych wielkościach i kształtach.

2.3.2. Bogactwa naturalne

Na terenie gminy występują złoża surowca energetycznego - gazu ziemnego (dwa obszary górnicze o powierzchni całkowitej ok. 59 km²) wymagającego oczyszczania, nie są one jednak wydobywane na skalę przemysłową.

Na terenie gminy występuje lokalnie zagrożenie wynikające z eksploatacji odkrywkowej glin, powodującej przekształcanie rzeźby terenu i zaburzenie warunków gruntowo-wodnych.

2.3.3. Gleby.

Stan gleb w gminie jest na ogół dobry. Do czynników negatywnych wpływających na ich stan zaliczamy degradację w wyniku erozji wodnej i ruchów masowych. Ok. 70% gleb w gminie jest narażonych na erozję silną i bardzo silną, występują liczne tereny osuwiskowe.

Gleby narażone na silną erozję wodną są wyłączane z użytkowania ornego i przeznaczane w całości pod trwałe użytki zielone lub pod zadrzewienia. Zanieczyszczenia gleb mają charakter punktowy i liniowy.

2.3.4. Wody podziemne i powierzchniowe.

Wody podziemne.

Wody głębinowe na terenie gminy występują w znikomych ilościach. Zasoby wód podziemnych i ich wydajność związane są z budową geologiczno- strukturalną obszaru. W obszarze gminy wyodrębnia się dwa obszary wód podziemnych:

1. Obszar I obejmujący dolinę Mleccki i jej główne dopływy, gdzie poziom wód gruntowych występuje w utworach czwartorzędowych, w osadach piaszczysto – żwirowych. Wody gruntowe w tym rejonie związane są ze stanami wód w rzekach.
2. Obszar II obejmujący wierzchowinę trzeciorzędową, w obrębie której występują wody szczelinowe. Wody gruntowe w tym obszarze pochodzą także z wód zawieszonych w przypowierzchniowych poziomach śródglinowych. Występują one w obrębie lokalnych spłaszczeń w utworach zboczowych na różnych

wysokościach. Pochodzą z opadów atmosferycznych gromadzących się w stropowych partiach glin zboczowych i pyłów lessowych.

Wody powierzchniowe.

Większość wód występujących na terenie gminy to wody powierzchniowe: rzeki Mleccka, Husówka, Brzezinka, Łęg oraz niewielkie stawy. Rzeki i potoki płynące przez obszar gminy mają koryta o szerokości nie przekraczającej 5 m i wcięte są na głębokość 2-10 m. Mleccka charakteryzuje się zróżnicowanym wodostanem, uzależnionym od intensywności zasilania. Maksymalny stan osiąga po roztopach oraz w okresie intensywnych opadów letnich (czerwiec – lipiec). Potoki stanowiące dopływy Mleccki biorą początek ze źródeł, wysięków i młaków o małej wydajności i zasilane są głównie wodami opadowymi i roztopowymi, dlatego szybko reagują na zmianę zasilania. W gminie występują również zbiorniki wód stojących – niewielkie stawy w Hadlach Szklarskich.

2.3.5. Warunki klimatyczne

Klimat gminy jest typowy dla Podgórza Karpackiego i zalicza się do piętra klimatu podgórskiego umiarkowanie ciepłego, o cechach kontynentalnych. Charakteryzuje się wiatrami zachodnimi i południowo zachodnimi wiejącymi wiosną i latem, a jesienią i zimą wschodnimi i północno-wschodnimi. Średnie zimowe temperatury wahają się od - 3 do - 5°C, a letnie od 17 - 18°C. Średnia temperatura roczna waha się od 5°C do 7°C. Średni czas trwania termicznych pór roku wynosi: przedwiośnie - 24 dni, wiosna - 54 dni, lato - 107 dni, jesień - 57 dni, przedzimie - 28 dni i zima - 89 dni. Średnie roczne sumy opadów na terenie gminy kształtują się w granicy 690-790 mm, a ich ilość wzrasta z wysokością nad poziom morza. Najwięcej opadów przypada w okresie letnim (35 - 45% opadów) - lipiec, najmniej w okresie zimowym - luty. Pokrywa śnieżna utrzymuje się od 60 do 150 dni. Okres wegetacji roślin jest jednym z najdłuższych w Polsce i wynosi 200-220 dni. W ostatnich latach podobnie jak w całej południowej Polsce występuję liczne anomalie pogodowe.

2.3.6. Szata roślinna.

Środowisko przyrodnicze gminy jest urozmaicone, położenie w styku 3 Prowincji; Górskiej, Pontyjskiej i Nizinno-Wyżynnej wpływa na zróżnicowanie i bogactwo flory. Zbiorowiska roślinne występujące na terenie gminy:

- Zbiorowiska leśne – największe powierzchniowo, scharakteryzowane poniżej,
- Zbiorowiska zaroślowe występujące bezpośrednio przy granicy lasu, jako zadrzewienia śródpolne czy umocnienia na skarpach,
- Zbiorowiska terenów podmokłych, lokalnie w obniżeniach terenowych ze stagnującą wodą,
- Zbiorowiska łąk i pastwisk,
- Zbiorowiska synantropijne, teren upraw.

Lasy

Ważnym bogactwem naturalnym są lasy, których powierzchnia wynosi 1 288 ha, co stanowi 20,5% powierzchni ogólnej gminy. Tereny leśne są pod nadzorem Nadleśnictwa Kańczuga. Występują w dwóch większych skupiskach: przy północno - zachodniej granicy gminy (w okolicach wsi Hadle) oraz przy południowo - wschodniej granicy (okolice wsi Jawornik Polski i Hucisko Jawornickie). Charakteryzują się drzewostanem mieszanym, który stanowią: jodła, buk, grab, sosna, dąb z domieszka brzozy, olchy szarej, osiki i modrzewia.

Wiek drzewostanów jest zróżnicowany, przeciętny wiek wynosi ok. 55 lat.

Lasy ochronne zajmują 785 ha pow. leśnej na obszarze gminy (wg. kategorii ochronności)-lasy wodochronne (707 ha), glebochronne (64 ha), nasienne (14 ha),

Wszystkie lasy państwowe znajdujące się na terenie gminy zostały zakwalifikowane do I strefy uszkodzeń przemysłowych. Czynniki zagrażającymi są: szkodliwe owady, grzyby patogeniczne, nadmiernie przegęszczanie zwierzyny i anomalie pogodowe, oraz czynniki szkodliwe (SO₂, tlenki azotu, fluor i pyły), a także pożary wywołane wypalaniem traw, nadmierny ruch turystyczny, nielegalne wycinanie drzew oraz kłusownictwo. Na terenie gminy nie jest prowadzony monitoring uszkodzeń drzewostanów w ramach monitoringu leśnego.

2.3.7. Świat zwierzęcy.

Zróżnicowanie faunistyczne gminy jest wypadkową czynników przyrodniczych i antropogenicznych. Występowanie, różnorodność i bogactwo fauny zależy od stopnia zalesienia i intensywności gospodarki rolnej.

Fauna obszaru gminy składa się z fauny miejscowej – autochtonicznej i napływowej, często endemicznej. Wśród górskich kręgowców o szerszym zasięgu występują: płazy – traszka górską; ptaki- pliszka górską; ssaki- ryjówka górską.

Elementy puszczańskie fauny są występujące ssaki: wilk, sarna, kuna oraz z owadów chrząszcz – kozioróg dębosz. Gatunkami typowo nizinnymi są: ptaki – skowronek borowy, kureczka nakrapiana, łozówka i z płazów ropuch paskówka.

Wśród fauny występującej na terenie gminy stwierdzono wiele gatunków rzadkich, w tym umieszczonych w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt jak: wilk i kozioróg bukowiec,

Pospolicie występują: zając szarak, dzik mniej liczne są borsuk i kuna leśna.

2.3.8. Zasoby przyrody objęte ochroną prawną

Wieloprzestrzenny system obszarów chronionych w Gminie Jawornik Polski tworzą jedynie przez:

Przemysko - Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu (o pow. 47 346 ha), stanowiący otulinę dla Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego i zajmujący 44,3% pow. gminy. Głównym celem jego utworzenia było zachowanie w krajobrazie jego elementów, które decydują o naturalnych walorach środowiska przyrodniczego oraz uzyskanie warunków do właściwego powiązania funkcji krajobrazowo-przyrodniczych z zagospodarowaniem obszarów.

Na terenie gminy występują obszary, które funkcjonują na podstawie przepisów szczególnych co znacznie ogranicza prowadzenie polityki inwestycyjnej. Są to:

1. **lasy ochronne** – 785 ha pow. leśnej na obszarze gminy (wg. kategorii ochronności) - lasy wodochronne (707 ha), glebochronne (64 ha), nasienne (14 ha),
2. **gleby szczególnie chronione** - 55,8% pow. użytków rolnych (klasa II- 0,6%, III-27,3%, IV-55,2%, V, VI, Viz - 16,9%),
3. **obszary udokumentowane złóż kopalin** - Obszar Górniczy Gazu „Husówka-Albigowa-Krasnel” (płn. część gminy) - pow. 59 km².

3. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE

Gmina Jawornik Polski zalicza się do obszarów o warunkach środowiska w pewnym stopniu przekształconych.

W celu poprawy istniejącego stanu, należy zwrócić uwagę na występowanie zjawisk negatywnych pojawiających się na terenie gminy. Do zagrożeń środowiskowych występujących na obszarze gminy zalicza się zagrożenia naturalne i antropogenne.

Zagrożenia naturalne wynikają z położenia gminy, budowy geologicznej i warunków hydrologicznych. Są to:

- zagrożenia powodziowe – tereny narażone na zalewy powodziowe, zagrożone wodami stuletnimi Q₁ w przypadkach wystąpienia powodzi katastrofalnych;
- zagrożenia skażenia gleb i wód gruntowych posiadające bezpośredni związek z występowaniem powodzi i wylewami zanieczyszczonych wód rzek.

Zagrożenia antropogenne związane z działalnością człowieka:

- zanieczyszczone rzeki nie odpowiadające normom w klasyfikacji ogólnej (Mleczka, Husówka);
- brak zorganizowanej, systematycznej zbiórki odpadów komunalnych na terenie całej gminy, co prowadzi do zaśmiecania „dzikimi” wysypiskami negatywnie wpływającymi na całokształt środowiska przyrodniczego;
- lokalizacja wysypiska odpadów komunalnych na podłożu z gliny i ilów;
- nie uporządkowana gospodarka wodno – ściekowa (brak kanalizacji dla ok. 90% gospodarstw korzystających z wodociągów) powodująca powstawanie zanieczyszczeń obszarowych degradujących środowisko wodne i glebowe (odcieki z nieprawidłowo eksploatowanych zbiorników bezodpływowych).

3.1. Zanieczyszczenia powietrza

Powietrze atmosferyczne ze względu na powszechność występowania, niezbędną obecność w procesach życiowych organizmów jest jednym z elementów środowiska decydujących o jakości życia człowieka i jego otoczenia. Wpływa na stopień czystości wód powierzchniowych, zakwaszenie gleb, zdrowotność lasów, zanieczyszczenie upraw. Stopień zanieczyszczenia powietrza związany jest z wielkością emisji wprowadzanych do atmosfery strumieni zanieczyszczeń pochodzących przede wszystkim ze źródeł antropogenicznych.

Wpływ na stan środowiska atmosferycznego, w skali lokalnej posiada emisja niekontrolowana z nie punktowych źródeł. Zalicza się do nich emisja z:

- sektora transportowego,
- sektora komunalnego – z małych kotłowni i palenisk domowych, gdzie podstawowym źródłem energii cieplnej jest spalanie węgla i koksu,
- rolnictwo (hodowla bydła, zabiegi agrotechniczne).

Zanieczyszczenia emitowane do atmosfery powodują zmianę jej naturalnego składu chemicznego, struktury termicznej i zakłócają bilans promieniowania słonecznego, stwarzając zagrożenie dla ludzi i środowiska. W związku z czym konieczne jest systematyczne kontrolowanie stanu czystości powietrza. Wyniki badań stanowią podstawę oceny stopnia narażenia zdrowia ludzi oraz oceny wpływu zanieczyszczeń na zmiany zachodzące w środowisku.

Badania zanieczyszczeń pyłowych i gazowych prowadzi WSSE i WIOŚ w wytypowanych punktach pomiarowych. Program badań obejmuje zanieczyszczenia podstawowe pochodzące z procesów spalania paliw: dwutlenek siarki, dwutlenek azotu, pył zawieszony, opad pyłu, opad kadmu i ołowiu, związki fluoru oraz zanieczyszczenia specyficzne pochodzące z procesów technologicznych. Lokalizacja punktów pomiarowych wynika z regionalnej polityki ochrony środowiska, są to miejsca

potencjalnej koncentracji zanieczyszczeń. Na terenie gminy nie zlokalizowano punktu pomiarowego.

Reasumując, można stwierdzić iż gmina charakteryzuje się dość korzystnymi warunkami czystości powietrza, o czym świadczy zdrowotność lasów (w drzewostanach występują jedynie uszkodzenia słabe – I strefa zagrożeń przemysłowych), środowiska szczególnie wrażliwego na zanieczyszczenia zwłaszcza gazowe. W zasadzie na terenie gminy uciążliwość związana z nadmierną emisją zanieczyszczeń komunikacyjnych nie występuje.

3.2. Promieniowanie elektromagnetyczne

Na terenie gminy nie stwierdza się zagrożenia promieniowaniem elektromagnetycznym.

Aktualnie na terenie gminy nie zlokalizowano stacji bazowych telefonii komórkowej.

3.3. Klimat akustyczny

Na klimat akustyczny wpływ posiadają:

- hałas przemysłowy,
- hałas komunikacyjny.

Uciążliwość spowodowana nadmierną emisją hałasu jest charakterystyczna głównie dla terenów zwartej zabudowy, dotyczy terenów mieszkalno – przemysłowych oraz przebiegu tras komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu. Gmina Jawornik Polski nie była przedmiotem badań natężenia hałasu.

Na terenie gminy nie stwierdza się źródeł hałasu przemysłowego znacząco wpływających na pogorszenie lokalnego klimatu akustycznego.

Poziom natężenia hałasu drogowego zależy jest od:

- rodzaju i hałaśliwości pojazdów,
- rodzaju i jakości nawierzchni,
- ukształtowania terenu,
- zwartości zabudowy,
- natężenia ruchu.

Na terenie gminy głównym źródłem hałasu komunikacyjnego jest droga wojewódzka Nr 835 Brzozów-Lublin. Na obszarze gminy brak jest monitoringu poziomu emitowanego hałasu.

3.4. Nadzwyczajne zagrożenia środowiska.

Zagrożenia żywiołowe i katastrofalne.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia wpływ i skutki zagrożeń żywiołowych i katastrofalnych na proces rozwoju przestrzennego zagospodarowania obszaru.

Gmina należy do rejonu o średnim natężeniu czynników zagrażających życiu i zdrowiu ludności. Zagrożenia dla ludności mogą nastąpić na skutek awarii, uszkodzeń lub zniszczeń zbiorników (magazynów) i instalacji z toksycznymi środkami przemysłowymi, awarii elektrowni jądrowych lub ładunków jądrowych rozmieszczonych na obszarach państw sąsiadujących, pożary przestrzenne lasów oraz skażenia środowiska naturalnego w związku z transportem niebezpiecznych substancji chemicznych.

Zagrożenia powodziowe.

Zagrożenie powodziowe dla gminy występuje okresowo, jedynie przy wysokich stanach wód w Mleczce i pozostałych potokach (Husówka, Łęg, Brzeźnik). Spotykane są nagle krótkotrwałe

wezbrania wód spowodowane letnimi burzami. W czasie pory bezdeszczowej występują w nich długotrwałe okresy niżu.

Zagrożenia pożarowe.

Zagrożenie pożarowe stwarza zwartość zabudowy budynków drewnianych i budynków o pokryciu łatwopalnym. Na terenach leśnych w rejonach zagrożonych pożarami przestrzennymi prowadzony jest monitoring zagrożeń, sprawowany przez służby nadleśnictw będących w kontakcie z jednostkami straży pożarnej. Ochronę przeciwpożarową w zakładach przemysłowych, gdzie występuje zagrożenie pożarowe sprawują zakładowe straże pożarne. W ostatnich latach wprowadzane są nowoczesne formy ochrony, polegające na wprowadzeniu systemu zabezpieczeń i czujników. Systemy zabezpieczeń posiadają łączność z jednostkami straży pożarnej.

Zagrożenia chemiczne.

Awaryjne skażenia chemiczne o zasięgu lokalnym mogą powstawać w zakładach gromadzących znaczne ilości niebezpiecznych substancji chemicznych z racji wykorzystywania ich w procesach technologicznych.

Szczególne zagrożenie substancjami chemicznymi niebezpiecznymi dla życia i zdrowia ludzi i zwierząt oraz skażenia środowiska stanowią przewozy substancji toksycznych w transporcie kołowym i kolejowym. O skali i charakterze tego zagrożenia stanowi klasa ich toksyczności, a przede wszystkim znikoma przewidywalność wystąpienia sytuacji awaryjnych i związane z tym trudności podejmowania natychmiastowych dobrze zorganizowanych przedsięwzięć ratunkowych. W sytuacjach powyższych może nastąpić konieczność doraźnej ewakuacji ludności, którą kieruje Szef OC województwa lub szefowie OC gmin.

Skażenia promieniotwórcze.

Mogą wystąpić w razie awarii elektrowni jądrowych poza granicami kraju. Największe zagrożenie stwarzają elektrownie jądrowe w:

miejsowościach: Równe – 280 km, Chmielnicki – 400 km, na Ukrainie;

miejsowościach: Bohunice i Mochovce ok. 270 km w Słowacji;

miejsowościach: Dukowany – 400 km, Temelin – 440 km w Czechach.

Nie przewiduje się by skażenia osiągnęły wielkość stanowiącą bezpośrednie zagrożenie życia ludzi, należy jednak liczyć się z możliwością skażenia upraw warzyw i owoców, wody i koniecznością wprowadzenia „rygorów” w ich wykorzystaniu do spożycia oraz potrzebą zabezpieczenia preparatów jodu stabilnego i zapewnienia do celów konsumpcyjnych wody z zakrytych ujęć.

4. CELE I PRIORYTETY DLA OCHRONY ŚRODOWISKA.

4.1. Cele wynikające z przepisów szczególnych i norm prawa lokalnego.

- konieczność ochrony arealu gleb o wysokiej bonitacji (klasy I – IV), obszarów leśnych w szczególności lasów ochronnych przed zmniejszaniem i zmianą użytkowania;
- konieczność wzmożonego nadzoru sanitarnego, w obrębie stref ochrony bezpośredniej studni oraz uwzględnienia zakazów i nakazów odnośnie zagospodarowania terenów ochrony pośredniej wewnętrznej i zewnętrznej określonych stosowną decyzją dla ujęć wody.

4.2. Ochrona obszarów o walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

- konieczność ochrony Przemysko - Dynowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, arealu gleb o wysokiej bonitacji

- i obszarów leśnych i obszarów występowania udokumentowanych zasobów surowców naturalnych,
- potrzeba ochrony lokalnych systemów ekologicznych.

4.3. Cele wynikające z zagrożeń naturalnych.

- konieczność ograniczenia zainwestowania i zabudowy dla terenów zagrożonych erozją i osuwiskami oraz powodzią,
- stosowanie ograniczeń w zainwestowaniu (wymóg analiz geologicznych określających głębokość posadowienia obiektów) na terenach o wysokim poziomie wód gruntowych.

4.4. Cele wynikające z przeobrażeń środowiska

- potrzeba minimalizacji zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych;
- uzależnienie rozwoju przestrzennego od możliwości zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków w sposób zorganizowany;
- potrzeba minimalizacji zagrożeń wynikających z braku zorganizowanej, systematycznej zbiórki odpadów komunalnych dla wszystkich miejscowości;
- konieczność stosowania ograniczeń w zainwestowaniu w obszarach negatywnego oddziaływania istniejących i projektowanych liniowych elementów infrastruktury technicznej i komunikacji.

4.5. Priorytety dla ochrony środowiska

4.5.1. Kanalizacja obszaru gminy.

Budowa kanalizacji wymaga dużego nakładu środków finansowych i dlatego, pomimo, że jest to zadanie priorytetowe z uwagi na koszty musi być rozłożone na etapy. Zakończenie realizacji tego celu przewidziane jest na 2015 rok.

Budowa oczyszczalni ścieków w Manasterzu.

Celem tego zadania jest stworzenie możliwości oczyszczania ścieków sanitarnych z terenów, na których będzie wykonana kanalizacja sanitarna poszczególnych miejscowości gminy.

Budowa kanalizacji sanitarnej w Manasterzu I i II etap.

Budowa kanalizacji w tej miejscowości pozwoli na uruchomienie oczyszczalni ścieków w Manasterzu.

4.5.2. System segregacji i odzysku odpadów.

Następstwem opracowanego planu gospodarki odpadami będzie realizacja przyjętego w nim systemu segregacji i odzysku odpadów.

5. WIELOLETNI PROGRAM INWESTYCYJNY WRAZ Z KOSZTAMI REALIZACJI PROGRAMU NA LATA 2004 – 2007

Lp.	Nazwa zadania	Harmonogram realizacji	Podmioty zaangażowane	Nakłady ogółem	Źródła finansowania	
					Budżet gminy Budżet państwa Środki prywatne Inne środki	ERDF - ZPORR
1.	Budowa oczyszczalni ścieków w Manasterzu	2005-2006	UG ERDF	5 000 000	1 250 000	3 750 000
2.	Budowa kanalizacji sanitarnej - I etap (Manasterz, Zagórze)	2006	UG ERDF	750 000	187 500	562 500
3.	Budowa kanalizacji sanitarnej - II etap (Manasterz)	2007	UG ERDF	750 000	187 500	562 500
4.	Rekultywacja wysypiska śmieci	2004-2006	UG ERDF	100 000	25 000	75 000
5.	Remonty nawierzchni dróg gminnych w miejscowościach: Jawornik Polski, Hadle Szklarskie, Hadle Kańczuckie, Manasterz, Hucisko Jawornickie	2004-2005	UG ERDF	120 000	30 000	90 000
6.	Przebudowa drogi gminnej Manasterz - Nieważka	2005	UG ERDF	900 000	225 000	675 000
7.	Budowa szlaków rowerowych i pieszych w gminie	2005	UG ERDF	200 000	50 000	150 000
8.	Budowa i modernizacja wodociągu gminnego i ujęć wodnych	2006	UG ERDF	500 000	125 000	375 000
9.	Budowa oświetlenia ulicznego w miejscowościach Hadle Kańczuckie i Widaczów	2006	UG ERDF	100 000	25 000	75 000
RAZEM				8 420 000	2 105 000	6 315 000

6. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

6.1. INSTRUMENTY REALIZACJI PROGRAMU

Bezpośrednie zarządzanie programem spoczywa na zarządzie jednostki samorządowej obszaru, dla którego jest on sporządzony i działających z jego upoważnienia dyrektorów wydziałów jednostek organizacyjnych. Zarządzanie to polegać będzie na inicjowaniu, organizowaniu działań służących realizacji, okresowej weryfikacji elementów programu oraz corocznej kontroli postępów zgodnie z wymaganiami ustawy – Prawo ochrony środowiska.

Instrumentami służącymi do wykonania zadań programu są:

- instrumenty prawne,
- instrumenty ekonomiczne (finansowe),
- instrumenty organizacyjne,
- instrumenty edukacyjno-informacyjne,
- negocjacje z współrealizatorami programu.

6.1.1. Instrumenty prawne

Do instrumentów prawnych zgodnie z kompetencjami organów zarządzających programem i współrealizujących go wyższego i niższego szczebla, należą w szczególności decyzje, pozwolenia i postanowienia:

- decyzje reglamentacyjne – pozwolenia: zintegrowane, na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, emitowanie hałasu do środowiska, emitowanie pól elektromagnetycznych, wytwarzanie odpadów, wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- zezwolenia na gospodarowanie odpadami,
- pozwolenia wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód, wykonywanie urządzeń wodnych, wykonywanie innych czynności i robót, budowli, które mają znaczenie w gospodarowaniu wodami lub w korzystaniu z wód,
- zezwolenia – koncesje wydane na podstawie Prawa geologicznego i górniczego,
- uzgadnianie w zakresie przestrzegania standardów ekologicznych decyzji o warunkach zabudowy oraz o pozwoleniu na budowę, rozbiórkę obiektu budowlanego, decyzji o pozwoleniu na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- cofnięcie lub ograniczenie zezwolenia lub pozwolenia na korzystanie ze środowiska,
- decyzje naprawcze dotyczące zakresu i sposobu usunięcia przez podmiot korzystający ze środowiska przyczyn negatywnego oddziaływania na środowisko i przywrócenia środowiska do stanu właściwego oraz zobowiązujące do usunięcia uchybień,
- zgody na przeznaczenie gruntów rolnych na cele nierolnicze,
- decyzje stanowiące ochronę cennych obiektów przyrodniczych,
- opłaty za korzystanie ze środowiska,
- administracyjne kary pieniężne,
- decyzje zezwalające na usuwanie drzew i krzewów,
- programy dostosowawcze dotyczące przywracania standardów jakości środowiska do stanu właściwego,
- decyzje wstrzymujące oddanie do użytku instalacji lub obiektu, a także wstrzymujące użytkowanie instalacji lub obiektu,
- decyzje o zakazie produkcji, importu, wprowadzania do obrotu,
- akty prawa miejscowego w postaci rozporządzeń wojewody i uchwał samorządów terytorialnych określające sposoby użytkowania terenów i porządkujące

funkcje istniejące i przyszłe zagospodarowanie (np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego),
➤ inne programy i plany mające charakter dokumentów strategicznych lecz nie tworzących prawa lokalnego.

Wykorzystanie uprawnień organów do zarządzania programem wiąże się m.in. z zastosowaniem w pełnym wymiarze procedur wspomagających procesy decyzyjne.

Chodzi tu o wdrożenie w praktyce decyzyjnej Dyrektyw 85/337/EWG i 97/11/WE dotyczących sporządzania ocen oddziaływania na środowisko (OOŚ) oraz Konwencji z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Dz. U. 2003, Nr 78, poz. 706).

Nadanie w warunkach polskich właściwego znaczenia oceny oddziaływania na środowisko jako procedury istotnie wspomagającej decyzje, które niejednokrotnie mogą stanowić dylematy wymaga w szczególności:

- pełnej znajomości – przez pracowników organów uprawnionych do stosowania OOŚ – zasad i wytycznych obowiązujących w tej procedurze opartych na wykładni aktów międzynarodowych, konwencji i dobrej praktyce w tej dziedzinie z innych krajów,
- formułowania, w wydawanym przez organ postanowieniu, zakresu przyszłego raportu OOŚ w dostosowaniu do problemów środowiskowych jakie może tworzyć realizacja zamierzenia inwestycyjnego w danych warunkach, jak również ustalania w tych postanowieniach metod oceny i wariantów przedsięwzięcia w nawiązaniu do właściwości inwestycji i warunków środowiska,
- rozszerzania wymagań opracowania raportu OOŚ na wszelkie dokumenty strategiczne, które mogą znacząco wpływać na środowisko, zgodnie z zaleceniami Dyrektywy 2001/42/WE w sprawie „strategicznych ocen oddziaływania na środowisko”,
- prowadzenia przez organ – zintegrowanego procesu decyzyjnego w odniesieniu do wszystkich przedsięwzięć mających znaczenie dla rozwoju zrównoważonego miasta – wykorzystując do tego celu procedurę OOŚ i włączając do wymagań zakresu przyszłego raportu także kryteria społeczne i gospodarcze, które rozpatrywane łącznie z kryteriami przyrodniczymi mogłyby stanowić dla decydenta postawę do przyszłych rozstrzygnięć.

Podkreślić należy, że wykorzystanie procedury OOŚ umożliwia organowi w postanowieniu o zakresie raportu OOŚ postawienia warunków zbadania wszystkich skutków istotnych dla realizacji POŚ jakie mogą być wywołane zarówno przez inwestycję wchodzącą w jej zakres jak też podejmowaną z mocy innych aktów prawa np. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Wśród innych, nowych instrumentów prawnych szczególne znaczenie posiadać będą procedury udzielania pozwoleń zintegrowanych wprowadzone zgodnie z Dyrektywą Rady 96/61/WE, tzw. IPPC – w sprawie zintegrowanego zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń. Obowiązkiem posiadania tych pozwoleń objęte są podmioty gospodarcze posiadające instalacje mogące powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości.

Pozwolenia zintegrowane udzielane będą podmiotom łącznie w zakresie wszystkich oddziaływań instalacji obejmujących: powietrze, wodę, powierzchnię ziemi, odpady

stałe, hałas i pola elektromagnetyczne, stosownie do standardów jakie odpowiadają najlepszym dostępnym technikom (BAT), uwzględniając w tym jednocześnie wymóg minimalizacji zużycia energii i surowców oraz zapobiegania awariom przemysłowym.

6.1.2. Instrumenty ekonomiczne

Do narzędzi tego rodzaju pozostających zasadniczo w rękach administracji szczebla krajowego, w tym Ministerstwa Finansów, należą ekonomiczne instrumenty finansowo-rynkowe wpływające na zmiany zachowań podmiotów gospodarczych i społeczeństwa:

- opłaty emisyjne,
- kary,
- podatki i ulgi podatkowe (w tym podatek węglowy na paliwa kopalne),
- subsydia i kredyty preferencyjne,
- transfery technologiczne,

instrumenty rynkowe i wspomagające działania rynku:

- handel emisjami,
- „zielone” certyfikaty,
- dobrowolne zobowiązania.

Obok już istniejących narzędzi, których rola i funkcja jest powszechna, zwrócić trzeba uwagę na nowe formy jak handel emisjami i zielone certyfikaty.

Pozytywne rezultaty programów pilotujących m.in. w Polsce dla rejonu Chorzowa wskazały, że racjonalny system handlu emisjami może ułatwić wypełnianie coraz ostrzejszych norm i standardów emisji.

Wprowadzenie systemu wymaga jednak zapewnienia tak dla przedsiębiorstw uczestniczących jak i pozostającym poza systemem jednakowych warunków konkurencji, objęcia nim wszystkich znaczących źródeł emisji, efektywności ekonomicznej i skuteczności wdrożenia, co odsuwa w czasie realizację tego instrumentu w najbliższych latach.

„Zielone certyfikaty” to rozwiązania prorynkowe polegające na zobowiązaniu ilościowym wymuszania nabywania energii ze źródeł odnawialnych. Rozwiązania prawne dla przyszłego funkcjonowania tego instrumentu obowiązują już w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 maja 2003 roku o szczegółowym zakresie obowiązku zakupu energii elektrycznej i ciepła z odnawialnych źródeł energii... (Dz. U. Nr 104 poz. 971).

Oczekuje się, że dzięki popytowi na zielone certyfikaty nastąpi wzrost inwestycji, przyrost mocy i produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

6.1.3. Instrumenty organizacyjne

Dobrowolne systemy zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwach i instytucjach.

Elementem ułatwiającym i korzystnie wpływającym na realizację RPOŚ są systemy zarządzania środowiskowego (SZŚ) dobrowolnie wdrażane przez podmioty gospodarcze i nieprodukcyjne jednostki (organizacje). Są to:

Certyfikat ISO 14001 zgodny z normą PN-EN ISO 14001 uzyskiwany od akredytowanych jednostek certyfikujących lecz niezależny od organów administracji rządowej.

Eko – Zarządzanie i Audyt Wspólnoty – EMAS preferowany przez Rozporządzenie nr 761/2001, w którym promuje się doskonalenie systemów zarządzania zgodnych z normą ISO 14001 ale wykraczający istotnie poza obowiązki tego standardu.

Ruch czystej produkcji animowany przez Polskie Centrum Czystej Produkcji przy Politechnice Śląskiej i stowarzyszenia działające przy NOT i GIG, w którym uczestniczy ponad 600 przedsiębiorstw realizując wymagania ukierunkowane na poprawę wskaźników energio - i materiałochłonności.

Program „Odpowiedzialność i Troska” obejmujący duże przedsiębiorstwa chemiczne kraju i animowany przez Polską Izbę Przemysłu Chemicznego.

Eko-Znak – Komitet działający przy Polskim Centrum Badań i Certyfikacji opracowujący kryteria oceny wyrobów, na podstawie których wystawiane są certyfikaty.

System HACCP – obejmujący zarządzanie bezpieczeństwem w zakładach przemysłu spożywczego.

Koncepcja SZŚ zakłada taką przebudowę zasad oraz procedur zarządzania procesami wytwórczymi lub świadczeniem usług, a w przypadku EMAS w ogóle zasad funkcjonowania danej organizacji, aby związane z tym oddziaływania na środowisko były precyzyjnie identyfikowane oraz eliminowane, a jeżeli jest to niemożliwe, systematycznie ograniczane i kontrolowane w sposób zintegrowany z podstawowymi celami działalności. Wymaga to ustanowienia i praktycznego wdrożenia procedur identyfikacji aspektów środowiskowych, planowania strategicznego i operacyjnego oraz monitorowania działalności (systemowe audyty wewnętrzne i zewnętrzne, śledzenie oddziaływań i ich skutków, ocena realizacji planów i osiągnięcia celów) i przepływu informacji, a także innych pomocniczych procedur i instrukcji, służących sprawnemu funkcjonowaniu SZŚ. Podstawowym wymaganiam SZŚ jest osiągnięcie systematycznego zmniejszania wpływów na środowisko w drodze zintegrowanego procesu decyzyjnego łączącego ochronę środowiska z systemem zarządzania przedsiębiorstwem.

Wdrożenie systemu EMAS jest zarówno celem polityki ekologicznej zawartej w II PEP, jak i narzędziem ułatwiającym administrowanie i zarządzanie środowiskiem w przedsiębiorstwach (jednostkach organizacyjnych). Zgodnie z jego zapisami w systemie mogą uczestniczyć nie tylko jednostki gospodarcze czy przemysłowe, ale także inne jednostki, w tym organy administracji, placówki edukacyjne, usługowe itp. o ile oddziałują one w jakikolwiek sposób bezpośredni lub pośredni na środowisko.

W ramach tego systemu organem upoważnionym do rejestracji będzie wojewódzki wydział ochrony środowiska, co wymaga wprowadzenia stosownych zmian w ustawie – Prawo ochrony środowiska.

Do systemu EMAS w pierwszym rzędzie należy zachęcać przedsiębiorstwa o szczególnym, potencjalnym wpływie na środowisko – podlegające wymaganiom Dyrektywy IPPC, posiadające certyfikat ISO 14001, a także władze środowiskowe wyższych szczebli zarządzania.

Inne

Narzędziami znacznie podnoszącymi efektywność realizacji polityki ekologicznej będzie w przyszłości prowadzenie zintegrowanych rejestrów uwalniania i transferu zanieczyszczeń

(PRTR), umożliwiających raportowanie w oparciu o bazy danych wszelkich informacji środowiskowych włączając w to opłaty, system raportów o awariach przemysłowych i eksploatacji instalacji. Do czasu uruchomienia tego systemu konieczna jest realizacja wojewódzkiego POŚ i powiatowych programów przy maksymalnie jawnym gromadzeniu informacji przez prowadzące organy i pełnej wymiany tych danych. Istotnym elementem jest zapewnienie m.in. skuteczności w egzekwowaniu zbierania opłat i kar m.in. przez zintensyfikowanie współpracy instytucjonalnej pomiędzy administracją samorządową i państwową.

6.1.4. Instrumenty edukacyjno-informacyjne

Operatywność zarządzających programem w zakresie stosowania tych narzędzi stanowi jeden z podstawowych warunków powodzenia realizacji polityki ekologicznej w obszarze objętym programem.

Instrumenty te obejmują:

- upowszechnianie ustaleń POŚ wśród pracowników organów samorządowych realizujących program,
- system szkolenia i doskonalenia w zakresie ochrony środowiska,
- integrację działań na rzecz realizacji POŚ pomiędzy różnymi szczeblami zarządzania,
- aktywne formy powiązań władz samorządowych ze społecznością i mediami przez promocję POŚ i PGO na tle polityki ekologicznej kraju i regionu prowadzoną np. w szkołach, organizację konferencji związanych z wykonywanym programem i upowszechniające wskazane zmiany zachowań przedsiębiorstw i społeczności sprzyjające realizacji zasad zrównoważonego rozwoju,
- stałe zwiększanie informacji udostępnianej w sieci Internet w drodze; rozbudowy i aktualizacji zasobów informacyjnych, wymiany informacji pocztą elektroniczną, udostępniania i konsultowania projektów i dokumentów m.in. weryfikowanego w 2006 r. Programu.

Zagadnienia edukacyjno-informacyjne zostały włączone do podstawowej części Programu ochrony środowiska w postaci jego celów szczegółowych. Cenny udział społeczeństwa w działalności organów zarządzających ochroną środowiska i w procesach decyzyjnych będzie ulegał rozszerzaniu.

Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz o dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska podpisana w 1999 r. w Aarhus została ratyfikowana przez Polskę, a jej tekst został ogłoszony w Dz. U. Nr 78 z 2003 r. Oznacza to, że stanowi ona część krajowego porządku prawnego i powinna być bezpośrednio stosowana.

6.2. KONTROLA REALIZACJI PROGRAMU

Kontrola realizacji programu ochrony środowiska prowadzona będzie poprzez monitorowanie:

- środowiska w zakresie jego stanu oraz zmian
- działań Urzędu Gminy Jawornik Polski na rzecz realizacji celów określonych w Programie Ochrony Środowiska,
- efektów realizacji Programu.

6.2.1. Monitoring stanu środowiska

Podstawą monitoringu stanu środowiska Gminy Jawornik Polski powinny być dane uzyskiwane corocznie z Głównego Urzędu Statystycznego oraz z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

Dane te będą charakteryzować stan środowiska, obiekty uciążliwe lub zagrażające środowisku, wielkości emisji zanieczyszczeń oraz niektóre dane charakteryzujące stan sanitarny środowiska.

- jakość oczyszczonych ścieków szczególnie po oczyszczalni ścieków
- jakość uzdatnionej wody przez Stacje Uzdatniania Wody
- jakość ścieków odprowadzanych
- Rozwój i poprawa funkcjonowania infrastruktury technicznej mającej wpływ na jakość życia mieszkańców i środowisko:
 - procentowy przyrost długości sieci kanalizacyjnej,
 - zużycie wody na jednego mieszkańca i dobę,
 - procentowa strata wody w sieci wodociągowej,
 - procent dróg gdzie dokonano naprawy nawierzchni w stosunku do sumy dróg, na których powinno się dokonać napraw.
- Racjonalizacja gospodarowania odpadami:
 - ilość wytwarzanych odpadów komunalnych (Mg/M/rok),
 - stopień pokrycia mieszkańców zorganizowaną zbiórką (w procentach),
 - udział zebranych odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych (w procentach),
 - udział odpadów z sektora komunalnego składowanych na wysypiskach (w procentach),
 - udział odpadów z sektora gospodarczego składowanych na składowiskach (w procentach),
 - ilość wytworzonych osadów ściekowych (w Mgsm/rok),
 - ilość osadów wykorzystanych na cele rolnicze (w Mgsm/rok),
 - ilość osadów wykorzystanych na cele przemysłowe (w Mgsm/rok),
 - ilość osadów przekształconych termicznie (w Mgsm/rok),
 - ilość odpadów wytworzona w sektorze gospodarczym (Mg/rok),
 - ilość odpadów z sektora gospodarczego poddanych odzyskowi (Mg/rok),
 - ilość odpadów z sektora gospodarczego poddanych unieszkodliwianiu przez składowania (w Mg/rok),
 - nakłady inwestycyjne na gospodarkę odpadami (w zł/rok),
 - udział społeczeństwa w działaniach na rzecz poprawy gospodarki odpadami wg oceny jakościowej (w procentach),
 - ilość i jakość interwencji (wniosków) zgłaszanych przez mieszkańców (np. dzikie wysypiska),
 - liczba, jakość i skuteczność kampanii edukacyjno-informacyjnych.
- Dalszy rozwój edukacji i informacji ekologicznej oraz poszerzanie dialogu społecznego:
 - ilość osób, które brały udział w szkoleniach z zakresu ochrony środowiska,
 - liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w różnych formach edukacji ekologicznej,
 - ilość konkursów, rajdów, wystaw itp. o problematyce ekologicznej.